

Digital farveprint fra eget medie

	Antal	Pris		Antal	Pris
A4	100 - 499	à kr. 2,95	A4	1000 >	à kr. 1,95
A4	500 - 999	à kr. 2,45	A3	100 - 300	à kr. 5,00

195

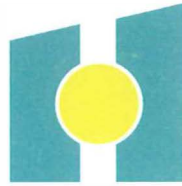
excl. moms
v/1000 stk.ens A4 på enside. Standard papir.

Sort/Hvid kopi

	Pris
A4 pr. stk fra	à kr. 1,60
A3 pr. stk fra	à kr. 3,20

Farvekopi

	Pris
A4 pr. stk fra	à kr. 6,00
A3 pr. stk fra	à kr. 12,00

Hellbrandt
TRYKCENTER

Hellbrandt A/S Trykcenter · Arnold Nielsens Boulevard 74 · 2650 Hvidovre
Telefon 36 34 05 55 · Fax 36 77 00 25 · E-mail tryk@hellbrandt.dk

Priser netto kontant excl. moms. Ab trykkeri.

November 2004

Vi vil gøre næsten alt for, at du føler dig hjemme

Du er velkommen til at komme
ind og få et gratis økonomitjek

 JYSKE BANK

Gør en forskel

Hvidovrevej 87 A • Hvidovre
Tlf. 3638 2100 • www.jyskebank.dk

46.4

Historiens Hus Hvidovre
Alarmspladsen 3
Avedørelejren
2650 Hvidovre

HISTORIENS HUS HVIDOVRE

Hvidovre Lokalhistorie

Hvidovre Lokalhistoriske Selskab
23. årgang - Nr.1 - Marts 2005

Indhold:

- 3 Leder
- 4 Paradislejren - Den første Avedørelejre
- 9 Vil du bygge med?
- 10 Svenskere og andet tyende på Bredegård
- 19 Vi markerer 60-års dagen for Danmarks Befrielse
- 20 Kildebo - en efterlysning
- 21 Årsberetning for Historiens Hus 2004

Udgiver:**Hvidovre Lokalhistoriske Selskab**

Rytterskolen
Hvidovre Kirkeplads 1
2650 Hvidovre
Telefon 36 47 34 44
e-mail: hvidovrerytterskole@
mail.tele.dk

Historiens Hus

Alarmpladsen 3
Avedørelejren
2650 Hvidovre
Telefon 36 49 00 39
e-mail: lokalarkiv@hvidovre.dk

Redaktion

Poul Sverrild (ansv.)

Oplag

475 eksemplarer

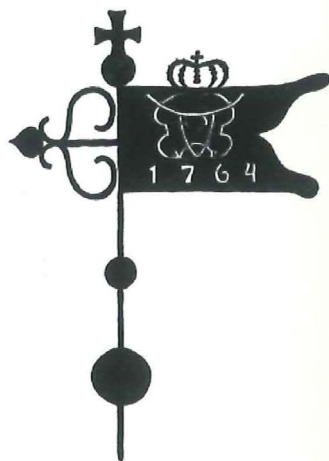
Grafisk tilrettelæggelse

Historiens Hus

Tryk

Hellbrandt A/S Trykcenter

Historiens Hus Hvidovre
Alarmpladsen 3
Avedørelejren
2650 Hvidovre

Hvidovre
Lokalhistoriske
Selskab

Lokalhistorisk Selskab har netop udgivet en ny hvervefolder, som led i bestræbelsen på at få styrket medlemstallet.

Folderen kan hentes på bibliotekerne, i Historiens Hus og på Rytterskolen.

Hent en til din nabo!

Hvidovre Lokalhistorie

Selskabets medlemmer vil bemærke, at vores blad med dette nummer er ændret lidt i udseendet. Det er ikke blot fordi forandring fryder, men også for at markere, at vi med dette nummer vender tilbage til en arbejdsform og funktion, vi tidligere har haft.

Hvidovre Lokalhistorie er fremover et fællesorgan for Lokalhistorisk Selskab og Historiens Hus. Det er som nævnt en tilbagevenden til tidligere tider, og et rids over bladets historie fortæller, at det blev startet af en meget ung historiker fra Rigsarkivet, Poul Sverrild, som stod for de første numre.

Herefter var det Lokalhistorisk Projekt, som omkring midten af 1980erne fremstillede bladet. Da Lokalhistorisk Projekt blev en del af Lokalhistorisk Arkiv, var det i den næste årrække her, bladet blev til med Hans Christian Thomsen som redaktør. Siden overtog Selskabet redaktionen først ved Dan Olsen og siden ved Per E. Hansen.

Per E. Hansen har i de seneste år ikke blot redigeret, men også stået for leveringen af hovedparten af bladets indhold. Arbejdet med lokalhistorien og artikelskrivningen er nu det, Per vil koncentrere sig om.

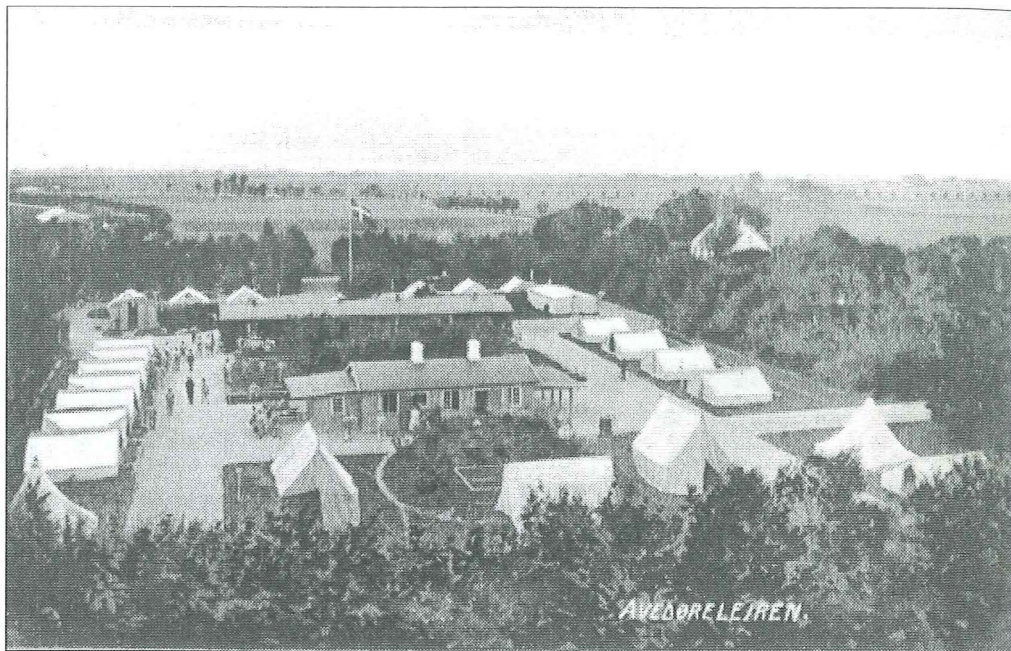
Historiens Hus får med bladet sin direkte kontaktlinie til Selskabets ca. 350

medlemmer, som meget gerne måtte blive til 500 i løbet af de næste par år. Med bladet i ny form, i et nyt partnerskab og med Historiens Hus som det meget synlige udgangspunkt for arbejdet med formidlingen af lokalhistorien i Hvidovre Kommune, er der grund til, at vi kan få et langt større medlemstal.

Det er vigtigt at understrege, at medlemskab af Selskabet kan bruges meget forskelligt. Nogle ønsker blot at støtte arbejdet for bevaring og formidling af lokalhistorien og lokalsamfundets historiske værdier, andre ønsker primært at læse bladet og vore andre udgivelser. Nogle nyder foredragene, og atter andre vil gerne være aktive enten gennem traditionelt bestyrelsesarbejde eller gennem Selskabets aktivgrupper.

Med bladfornyelsen og den nye hvervefolder, som netop er kommet på gaden, ønsker vi at markere, at lokalhistorien ganske vist altid er til stede, men den kræver til stadighed arbejde og engagement fra mange sider for at kunne fastholde sin betydning for oplevelsen af Hvidovre som andet og mere end et tilfældigt kvarter i det storkøbenhavnske bylandskab.

Poul Sverrild, Historiens Hus
Benny Riisager, Lokalhistorisk Selskab

Paradislejren

Den første Avedørelejr

Historiens Hus markerer d. 1. april sin nye placering i Avedørelejren med udgivelsen af Rasmus Glenthøjs bog 'Lejren ved Avedøre'. Som en forsmag på bogen, som også var emne for Lokalhistorisk Selskabs foredrag i februar måned, bringer vi på de følgende sider et sammenskrevet overblik over nogle af begivenhederne i lejrens historie. Vi har valgt at illustrere teksten med nogle af de mange fotografier, som vi har fra den første Avedørelejr, Paradislejren.

Den første Avedørelejr blev bygget i 1896 som en del af Københavns befæstning. Den bestod i begyndelsen kun

af Paradisgården, et antal telte og to skure. Lejren var oprindeligt kun midlertidig, men takket være kaptajn C.F. Cranil blev den permanent. Efter hans plan blev Paradislejren udbygget med barakker, veje og befæstning. Med hjælp fra ingeniørtropperne blev den tidligere 'Mudderpøl' forvandlet til en 'smuk og idyllisk have med Have- og Parkanlæg'.

Lejren var beregnet til 130 mand, men under 1. verdenskrig var der stationeret 700. Den tidligere korpssånd forsvandt, og lejren gik i forfald. Med nedlæggelsen af Københavns befæstning i 1921 mistede Paradislejren sit eksistensgrundlag. En overgang blev den an-

vendt af Københavns Kommune til boligløse og koloni for københavnske børn. I 1930'erne blev lejren helt nedlagt.

Opførelsen af Avedørelejren

Med forsvarsforliget i 1909 blev det besluttet, at opføre fire nye øvelseslejr ved Værløse, Sandholm, Høvelte og Avedøre. Disse nye lejre skulle tjene som samlede 'skoler', der kunne give rekrutterne en ensartet og brugbar grunduddannelse under rimelige forhold. Avedørelejren blev bygget i årene 1911-1913, og var tegnet af arkitekt Helge B. Møller. Arkitektonisk var den inspireret af tidligere dansk kasernebyggeri – specielt Kastellet.

Med sine røde mursten og toetages bygninger adskilte den sig fra de tre andre lejre, der alle var gulpudsede og kun i en etage. Selve opførelsen af lejren viste sig problematisk, da arbejdet ofte var lammet af arbejdsnedlæggelser. Alene i august 1912 var der 10 strejker. Årsagen var en ekstrem specialisering blandt murerne samt lønningssystemet. Dertil kom stridigheder omkring alkoholpolitikken på arbejdspladsen. Noget forsinket blev Avedørelejren overdraget til hæren den 30. juni 1913.

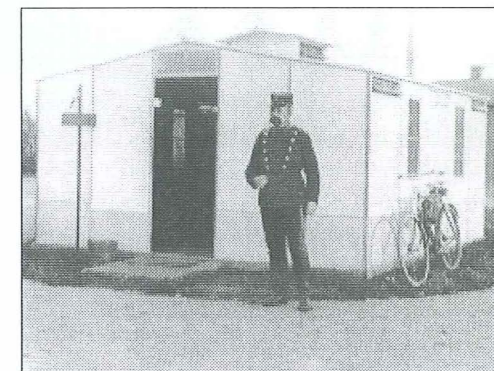
Bygningerne i Avedørelejren

Arealmæssigt var Avedørelejren 3,59 ha, mens øvelsespladsen var 66 ha. Oprindeligt var lejren kun beregnet til sommerbrug – dvs. 5-6 måneder om året. Soldaternes forhold var gode efter datidens standard. De fire belægningsbygninger på 471m² husede hver 112 menige, 8 underkorporaler samt sergenter, kornetter og korporaler. De

menige spiste 240 mand af gangen i kostforplejningen, mens officererne og

Officerer i Paradislejren

C.F. Cranil foran barak i Paradislejren

underofficererne havde hver deres messe.

I forplejningen var der et udsalg, hvor soldaterne kunne købe wienerbrød, postkort, frimærker og pudserekvisitter m.m. men 'ikke Bajersk Øl, Brændevin og deslige'. Hygiejnen blev klaret på badeanstalten. Officererne og underofficererne havde hver et baderum, mens de menige havde et fællesrum med otte brusere. Lejren havde ligeledes sig eget infirmeri, der dog kun var beregnet til den mere basale lægekunst.

For de 'ulydige' soldater var der en arrest, som det i 1917 var nødven-digt at udvide.

Sikringsperioden

1. Verdenskrigs udbrud truede Danmarks eksistens. Man frygtede både en engelsk landgang samt et angreb fra den gamle tyske fjende. Derfor gjordes København parat til at kunne modstå en belejring. Denne periode omtales normalt som sikringsperioden. Dette skyldes §22 i hærloven, der gav mulighed for 'Under særlige omstændigheder (...) at tilvejebringe den fornødne sikringsstyrke' til forsvaret af København. Styrkens størrelse toppede i februar 1915 med 64.000 mand.

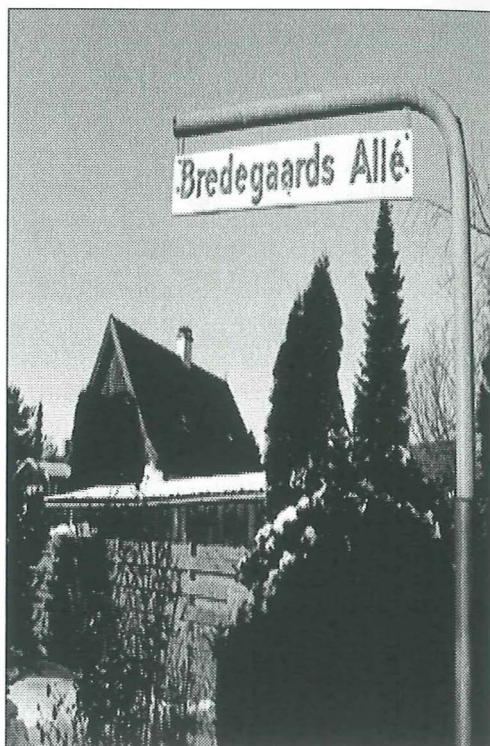
Alle disse soldater skulle indkvarteres, hvad de bl.a. blev i Avedørelejren og i Paradislejren. Sikringsperioden varede frem til den 31. marts 1919, og bød for de indkaldte på en ekstrem ensformig venten på et angreb, som aldrig kom. Soldaterne lå ikke kun under for en monoton hverdag, men også for rationering af maden og den spanske syge. Forsvarsministeriet forsøgte af holde humøret oppe på de danske Jens'er, bl.a. ved at udsende kunstnere og foredragsholdere til kasernerne.

2. verdenskrig

'Tyskerne er i færd med at besætte Kastellet. Der skal alarmeres og straks stilles på Alarmpladsen' Sådan lød ordren kl. 05:30 den 9. april 1940. Senere modtog man besked på, at 'Efter Regeringens Ordre må der ikke ydes Modstand mod de tyske Tropper'. I dagene efter var usikkerheden stor, og

mange soldater blev sendt hjem allerede før man den 18. april blev nødt til at rømme lejren til fordel for tyskerne. Andre soldater blev interneret bag pig-tråd i lejren 5-6 uger før de blev frigivet.

Lejrkommandantskabet forblev dansk frem til den 29. august 1943, hvor den danske hær blev afvæbnet. I 1944 undersøgte modstandsbevægelsen muligheden for at blokere tyske udfald fra bl.a. Avedørelejren. Heldigvis skete

Havearbejde i Paradislejren

det aldrig. Efter krigen fandt man knogler i lejren. Nærmere undersøgelser viste, at der var tale om amputerede lemmer og ikke – som først antaget – om krigsforbrydelser.

Officerer foran telt

Sjællandske Luftværnsregiment

I 1950erne blev Avedørelejren hjemsted for dele af Sjællandske Luftværnsregiment. 3. luftværnsafdeling fik helt eller delvist deres rekruttræning her. I 1956 blev en af afdelingerne forøget med frivillige luftværnsplotter, hvilket havde en positiv effekt på de mandlige rekrutteres opførelse.

Beredskabet var ofte højt, bl.a. efter invasion af Ungarn. Her blev soldaterne kaldt sammen på Alarmpladsen, hvor obersten forklarede, at man 'kunne forvente 3. Verdenskrig'.

Luftværnsartilleriet i Avedørelejren blev efterfølgende mobiliseret, og de fire

luftværnsbatterier blev opstillet rundt om København. Her ventede de på russerne – der heldigvis aldrig kom! I 1970 blev Sjællandske Luftværnsregiment nedlagt, og det blev derfor bestemt at nedlægge Avedørelejren. Af rent praktiske årsager kunne dette ikke lade sig gøre. Principbeslutningen om nedlæggelsen betød imidlertid, at man kun vedligeholdt lejren nødtørftigt.

Hærens Materiel- og Færdselsskole

Hærens Materiel- og Færdselsskole (HMFS) overtog i 1970 Avedørelejren. Skolens rolle var at uddanne hærens teknikere af alle lavere grader. Desuden at uddanne personer fra alle værn samt politibetjente til kørelærere, køredommere og til bilinspektion. Undervis-

ningen omfattede således alt fra 'vedligeholdelse af al hærens forskelligartede materiel fra underbukser til gyrosystemet i kampvognen og skydedatamater for artilleriet' over uddannelsen af instruktører til alle hærens mange forskellige køretøjer.

Garnisonens størrelse faldt gennem årene. I 1950 var antallet på ca. 350, i starten af 1980'erne var det på knapt 200, mens det i 1990'erne var nede på lidt over 100 personer. HMFS var meget glade for Avedørelejren og de forsvarede derfor indædt lejren mod talrige forsøg på at nedlægge den. Med forsvarsforliget i 1992 blev Avedørelejrens skæbne besejlet som kaserne, og opgaven blev nu at afklare lejrens fremtid.

Avedørelejren i dag

Både Hvidovre Kommune, Københavns Amt og Direktoratet for Udlændinge var interesseret i lejren. De to førstnævnte arbejdede sammen med ideer om boliger, et byøkologisk videnscenter samt kulturelle institutioner. Prisen adskilte imidlertid parterne. I 1996 rømmede militæret lejren uden, at der var fundet nogen køber. Herefter lå den næsten øde hen i tre år. I 1999 blev den købt af Hvidovre Kommune for 60 mill. kr. I dag

er den gamle kaserne ved at blive omformet til en lille bydel. I den nordlige og yngre del af lejren er der blevet skabt en filmby, hvor over 20 film- og TV-produktionselskaber har til huse, hvormed den med rette kan kaldes for 'Danmarks Hollywood'. I den ældre sydlige del af lejren er der skabt boliger, en restaurant, et vandrehjem, en daginstitution, en filmskole for de unge, et cirkusmuseum og den kulturhistoriske enhed. Dertil kommer en del nybyggeri, der alt sammen er indpasset i det oprindelige arkitektoniske udtryk.

Mads-læberne

Lejren ved Avedøre udkommer den 1. april 2005 og kommer til at koste kr. 175. Selskabets medlemmer kan købe den for kr. 145 i Historiens Hus.

Vil du ikke bygge med?

Historien i Gaden har udstillet en flyvemaskine på en søjle på Avedøre Flyveplads. Flyvepladsen er fra 1917, men flyet er fra 1958, og det synes Overfredningsnævnet er et problem. Vi skal derfor skifte glasfibermaskinen ud med en kopi af det første fly, der landede på Avedøre Flyveplads i 1917.

Historiens Hus har lejet Motorprøvestand 7 af Skov- og Naturstyrelsen, og her skal det nye fly bygges. Hen over vinteren er konstruktionstegningerne blevet lavet på baggrund af de originale tegninger.

Flyet er et AVRO 504, konstrueret i England i 1912, og det var den flytype, som den danske hær byggede under Den første Verdenskrig.

Flyet skal bygges i 80% af den virkelige størrelse, så det passer til søjlen. His-

toriens Hus står bag byggeprojektet, men konstruktionsarbejdet udføres af frivillige, som efter lyst, evner og muligheder selv organiserer sig og udfører projektet.

Én af veteranerne på flyvepladsen, Poul Thuesen, har påtaget sig opgaven med at koordinere arbejdsgruppen. Tegningerne er klar, bygningen parat, og de første interesserede har meldt sig. Men vi har plads til flere, som har lyst til at være med til at bygge et vartegn for Avedøre Flyveplads.

Har du mod på lidt praktisk arbejde, hvor det er lysten, der driver værket, og hvor udbyttet er hyggeligt samvær og et flot resultat, så vil Poul Thuesen meget gerne høre fra dig på:

Tlf.: 20 72 43 64

Mail: aepthuesen@image.dk

Svenskere og andet tyende på Bredegård

af Poul Sverrild

Under arbejde med folketællingerne fra slutningen af 1800-tallet for Hvidovre og Avedøre er der forskellige forhold, der springer i øjnene. Noget af det mest dramatiske er forekomsten af svenskere.

Folketællingerne giver øjebliksbilleder f.eks. i 1880 og i 1890, her får vi præsenteret en status over, hvordan vores befolkning var sammensat på tællingsdagen. Vi får ikke oplysninger om de bevægelser, som har fundet sted mellem tællingerne, her skal der andre kilder til.

For perioder har vi f.eks. mandtalslister, som i form af små folketællinger hvert halve år kan føre os tættere på befolkningsbevægelserne. Kirkebogen fortæller om den tilvækst og afgang, som følger af giftermål, fødsel og død, og andre kilder kan fortælle om til- og afgang fra sognet.

Det er de officielle kilder, som samfundet etablerede med henblik på at kunne styre og kontrollere befolkningen. Hvis man skal tættere på årsagerne til nogle af befolkningsbevægelserne, skal der andre kilder til.

I samlingerne i Historiens Hus er vi så heldige at have en lang række dag-

bogsoptegninger fra én af de landbrugere i Hvidovre, som prægede sognet i slutningen af 1800-tallet. Dagbøgerne førte han i 1880-erne, og de giver et kortfattet, men intenst billede af livet på en proprietærbedrift i perioden.

Vi møder tilværelsen på godt og ondt, og vi møder den som et partsindlæg, hvor proprietæren skriver til sig selv i en kort registrerende form. Dagbogen rækker fra januar 1882 til december 1888, altså syv år.

Dagbogen er én af de kilder, hvor vi møder svenskere i den rolle, som i høj grad var tildelt svenskere i Danmark – som tjenestefolk, tyende.

Dagbogsformen giver os mulighed for at følge bevægelserne på en enkelt ejendom, og vi får et indblik i, at landbrugskulturen, som på dette tidspunkt repræsenterede det traditionelle samfund over for den fremstormende bymæssige industrikultur, ikke var hverken statisk eller udramatisk.

Folketællingen 1880

Den samlede befolkning i Hvidovre og Avedøre var dette år 693, og af disse var 5% eller 35 personer anført som født i Sverige. Tallet dækker over, at der var næsten dobbelt så stor andel af

Bredegård med matr.nr. 23 ligger midt i sin regelmæssige parcel med en lang indkørsel fra den nuværende Hvidovrevej. Gammelgård er her på kortet ikke navngivet, men lå med matr.nr.20 lige nordøst for Bredegård, så Hagbard Bruschs ejendom hang godt sammen. Sterms kort over Hvidovre ca. 1840.

svenskere i Hvidovre som i Avedøre. I Avedøre var de 12 svenskere sammensat af 11 tjenestefolk/arbejdere og en enkelt kvinde, som havde giftet sig med en gårdmand og altså tilhørte en anden socialgruppe. I gruppen af tjenestefolk/arbejdere var der en kvinde, som var dansk gift.

I Hvidovre var billedet mere blandet. Blandt de 23 svenskere var der ikke færre end tre ægtepar med i alt syv børn. Af de syv børn var de seks født i Hvidovre, og det syvende var født i Brøndbyøster, så det tegner et stabilt billede af de svenske ægtepar. For-

sørgerne i de tre ægtepar var hhv. to arbejdere og en tømrersvend. Der var 12 af svenskerne, der var i arbejde, og de fordelte sig med 12 tjenestefolk/arbejdere og én faglært. Den højere andel svenske i Hvidovre handlede altså mest om, at der her var gifte svenske, som havde børn, ellers var billedet ens - og ganske typisk med svenskerne i rollen som tyende.

Løjtnant Hagbard Valdemar Brusch

Hagbard Brusch voksede op på lystejendommen Ludvigslust på Lampevej på Frederiksberg i en velstående familie som søn af particulier Carl Frederik

Brusch. Efter at have oplevet de spændende tider i København med optakten til junigrundloven af 1849 blev Hagbard officers- og landbrugsuddan-net blandt andre steder i Holsten.

I 1854 købte han Bredegård og i 1861 Gammelgård. Han drev gårdene frem til sin død i 1903, og først i 1909 solgte familien ejendommen.

Dog havde familien i de to sidste år foretaget de første samlede udstykninger af byggegrunde i Hvidovre.

Med de to gårdes 126 tønder land drev Hagbard Brusch en ejendom af proprietærgårdsstørrelse, og livsførelsen var også i høj grad en proprietærs med teaterbesøg og andre borgerlige forlystelser i København.

Han havde en børneflokk, som årligt blev vejlet på kornvægten omkring nytår, så han kunne måle børnenes tilvækst.

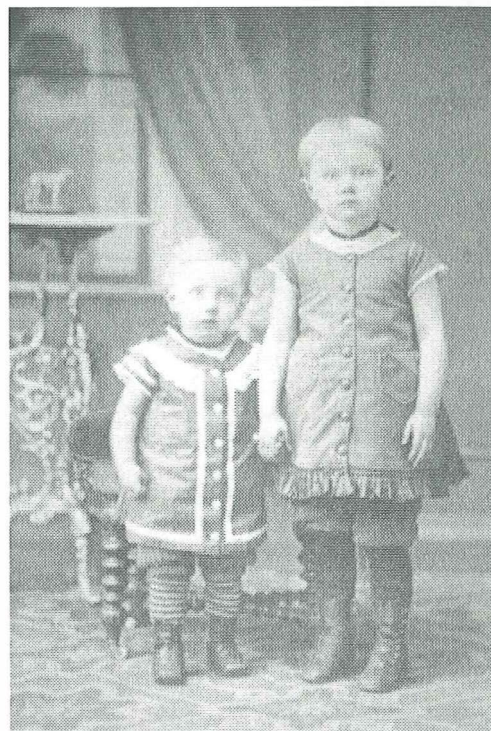
Som det vil fremgå af hans dagbogoptegnelser i det følgende, var han en hård hund, som havde visse vanskeligheder ved at holde på folkene, og det kan være baggrunden for, at han havde så mange svenske tjenestefolk på ejendommen.

I det følgende har jeg uddraget oplysninger vedrørende tyendeforhold på ejendommen, og herunder alle indførsler, som berører svenskere. Det er dagbogens første og sidste år, som drages frem her.

Dagbogen 1882

- 03.01 *Fæstet pigen Caroline Herværk. Fæstet til 1.11. for kr. 83,34.*
 20.01 *Pigen Caroline Herværk rejst. Pigen Bertha fæstet til 1.5. for kr. 25 og til 1.11. for kr. 50.*

Fra dagbogens begyndelse møder vi ikke bare svenskere, men også Hagbard Bruschs problemer med dem. Tyende på landet burde ansættes til skiftedag henholdsvis 1. maj og 1. november, så en ansættelse i januar antyder, at en

To af Hagbard Bruschs børn, Knud og Agnes, omkring det tidspunkt, hvor dagbogen starter.

anden pige var rendt af pladsen omkring jul. Caroline Herværk holdt ikke engang til tre uger på ejendommen, men på den anden side kan man også forestille sig, at det ikke var de bedste folk, som var til at få mellem skiftedagene. De var jo

Havearbejde i Paradislejren

Rettelsesblad til side 6,
 hvor vi skulle have bragt denne illustration.

sandsynligvis selv rendt i utide fra en anden plads.

15.02 *Hans Peter og Ole Fulde.
Slagsmål og storartet svineri
ved kulen.*

25.02 *Karlene atter fulde.*

26.02 *Karlen Ole afskediget for
drukkenskab.*

27.02 *Karlen Erland fæstet.*

Februar måned blev ikke meget bedre end januar, hvad folkeholdet angik. Drukkenskab og vold og en af karlene blev afskediget og en ny fæstet.

03.03 *Abelone og Benedicte fæstet
til 1. maj for hver kr. 14,00. 1
kr tilbageholdes til
fæstemanden.*

04.03 *Kørt Benedicte ind igen.*
Hver måned skal altså have sin tyendeplage for Hagbard Brusch. Han havde brug for to piger, men det var kun den ene, der holdt mål, den anden måtte returneres.

01.04 *Carl Emil rejste. Fæstet Jens
Elias, Jens Husmands søn, til 1.
november for kr. 140*

I april er der igen afgang og tilgang af arbejdskraft. Denne gang lykkedes det at finde en lokal, som ville have sværere ved at rende af pladsen.

09.05 *En ny karl fæstet til 1. november
for kr. 80.*

Endelig i maj måned en ansættelse, som ser ud til at følge reglerne, fra fæstedag til fæstedag, og ingen rendte af gårde.

22.06 *Søren Christian Petersen
fæstet til 1. november for kr.*

*80. 2,35 kr tilbageholdes
til fæstemanden.*

24.06 *Avlskarl Christian Poulsen vil-
le stikke af men betænkte sig.*

Så måtte Hagbard Brusch igen til at hyre folk. Han benyttede sig af én af de agenter, som formidlede arbejds-kraft til arbejdsgiverne, og som naturligvis tog sig betalt for det. Som det fremgår, kommer karlen til at betale for arbejdsformidlingen og ikke arbejdsgiveren.

Avlskarlen Christian Poulsen har ikke tidligere givet anledning til omtale i dagbogen, men nu havde han øjensynlig fået nok af pladsen. Hagbard

Hagbard Bruschs søn, Knud Valdemar, fotograferet i sin uniform som værnepligtig omkring år 1900

Brusch har formodentlig fortalt ham om konsekvenserne af at begå aftalebrud ved at løbe af pladsen i utide. Det handlede ikke bare om penge, men også om, at han ville få et skidt skudsmål, som kunne gøre det vanskeligt at få en ordentlig plads et andet sted.

- 25.07 *Høstkarl Peter Bengtsen sendt fra fæstemanden for kr. 45 til 1. september. Fæstegebyr kr. 2,35 fradrages lønnen.*
- 26.07 *Høstmand Johan Eriksen mødt fra fæstemanden for kr. 45 til 1. september (har betalt fæstegebyr).*

Bredegårds have med de gamle træer, som må være plantet kort efter udskiftningen sidst i 1700-tallet, var en smuk ramme om herskabets selskabelighed. Billedet er taget i 1890-erne.

- 30 *Jøns Andersen skal have kr. til 1. september. Ikke fæstet gennem fæstemanden. Johanna Jønsdatter skal have 75 øre for høstdage og 50 øre, når vi ikke høster.*

Med sommerens komme blev der brug for sæsonarbejdere, så bedriften kunne komme godt igennem spidsbelastningen omkring høsten. Det kan her bemærkes, at ligeløn ikke var noget, der brugtes, hverken mellem kønnene eller de enkelte arbejdere.

- 13.08 *Niels Sørensen fyret, og en anden høstkarl, der også gjordeskrue, bad om godt vejr.* Der optræder en del gange navne på tyende, som vi ikke har mødt ved en ansættelse, og det antyder, at dagbogen trods sin detaljeringsgrad ikke er komplet omkring folkeholdet. I dette tilfælde kan der også bare være tale om en karl, der var blevet ansat forud for dagbogens begyndelse.

Her støder vi for første gang på en arbejdsnedlæggelse – en skrue. Hagbard Bruschi benyttede lejligheden til at statuere et eksempel og skille sig af med den ene karl, og da den anden blev blød i kødet, så kunne arbejdsgiveren vise sig nådig i bevidstheden om, at karlen havde forstået, hvor let man kunne ryge ud uden betaling.

Indtil andre kilder dukker op, er det den første arbejdsnedlæggelse vi har dokumentation for i Hvidovre.

- 01.09 *De tre svenske folk rejste.*
- 10.09 *Folkene i Tivoli.* Høsten var forbi, og løsarbejderne drog videre. Derefter kom så belønningen til det faste tyende – en tur i Tivoli.
- 01.10 *Forkarlen Christian storsnudet – afskediget.*
- 04.10 *Christian som rejste i søndags har snydt mig for mange penge ved halmsalget.*
- 07.10 *Min forkarl Christian Poulsen meldt til politiet og belagt med arrest.*
- 16.10 *På fæstekontoret efter folk til tærskning.*

- 17.10 *Jens Christian Hansens Jens Peter Jørgen kr. 1 og kost. Tilbageholdt til fæstemanden kr. 1,35.*
- 20.10 *I retten med Christian Poulsen. Han skal betale kr. 100 for sine bedragerier.*
- 24.10 *2 mand afgivet til tærskning hos madam Andersen.*

I oktober er der igen knas med én af de faste. Forkarl Christian Poulsen lægger sig ud med proprietæren og afskediges. Nogle dage efter finder Bruschi ud af, at Christian har bedraget ham og pudser politiet på ham. Christian Poulsen må have regnet med, at han kunne slippe af sted med bedrageriet, for det fremgår, at han arresteres omgående, så han har næppe forsøgt at gemme sig.

Efter blot to uger blev retten sat og dommen faldt. Et krav på 100 kr kan man blot sammenligne med arbejdslønnen, som var gældende for tyendet, så får man indtryk af sagens omfang.

Til tærskningen hyres igen sæsonarbejdskraft, som så lige kunne få nogle ugers arbejde, og havde man købt rigeligt med arbejdskraft, så kunne man jo lige låne et par af folkene ud til en bekendt.

- 01.11 *Omtrent alle mine folk rejste. Beholdt kun Otto. Han skal have kr. 35 til 1. maj og passe køerne. Hvis han hjælper med malkningen kr. 40.*
- 02.11 *Stine er fæstet til 1. november. Kr. 50 til 1. maj og 50 til 1. november. Malene do.*

- 03.11 Forkarl Hans Johansen fæstet til kr. 150, hvoraf kr. 50 til 1. maj.
- 04.11 Hans Frederik Jensen fæstet til 1. maj for kr. 40.
- 06.11 Bengt rejste.
- 12.11. Hans Frederik Jensen rejste igen.
- 20.11 Jens Peter Nielsen fæstet til 1. maj for kr. 35. Bliver han tiden ud til min tilfredshed dusør på kr. 5. Kr. 2,35 tilbageholdt til fæstemanden.

Så er det blevet skiftedag igen, og det fremgår med al ønskelig tydelighed af dagbogen, at ejendommen ikke var den mest populære arbejdsplads. Der skiftes næsten totalt ud, og blandt de nyansatte var glæden over stedet ikke større, end at en enkelt kun holdt til en uge. Herefter prøver Hagbard Brusch at lokke den sidst ansatte med en noget usikker dusør.

- 03.12 Min avlskarl kom fuld hjem fra smeden.
- 11.12 Pigen Stine stak af.
- 16.12 I retten med den bortrundne pige Stine.
- 19.12 I retten med Stine.
- Heller ikke i julemåneden slap Hagbard Brusch for vrøvl med tjenestefolkene. Pigen Stine havde efter knap halv-anden måned fået nok. Men det havde Brusch også, og rømningen førte til retssag.

Dagbogen 1888

I 1888 er problemerne med folkene ikke spredt ud over så mange måneder. Januar er helt fri for episoder af en

størrelse, som berettigede dem til at blive omtalt i dagbogen.

- 15.02 Karlen Niels og tærskemanden Henrik drukne – fyret. Jens Elias kom i går og fik tærskearbejde.

Anderledes altså i februar, hvor folkene ikke overholdt fasten, men drak hinanden på pelsen, så ansættelsen blev bragt til ophør.

- 07.03 En tærskemand Peter, 45 øre per tønde rug.
- 09.03 Tærskemand stukket af.
- 21.03 Fæstede medhjælper a 140 kr. til 1. nov.

I marts ligner det sig selv, da en løsarbejder stikker af efter bare to dages arbejde. April var en problemfri måned, men til skiftedag i maj var den gal igen.

- 04.05 Alle folkene er rejste på nær Pigen Marie og drengen Hans, som skal have 45 måske 50 kr til 1. nov. 10 for de første 2, 15 for de næste og 20-25 for de to sidste måneder.
- 02.05 Fæstede Ole Carlson for 120 til 1. nov. 1/3 til 1.8. + fæstegebyr Alfred Svensson for 100 kr til 1. nov. 1/3 til 1. august.
- 04.05 Carl Eklund kom tilbage til kr 120 – fæstegebyret. 1/3 til 1. august.
- 12.05 Stort tyveri i karlekammeret om formiddagen.
- 14.05 En karl, der havde været til ildebrand på Brøndbyøster Mark kom sprøjtefuld hjem.
- 24.05 En arbejder Anders kom.

Nye folk over hele linien med alle de problemer, som fulgte af det.

- 23.07 Stakkede hø. Kusken Carl og forvalter Jensen (Høved) morede sig.

27.07 Forvalter Jensen rejste. I juli blev det endnu værre, da det ikke bare var det løse tyende, som svigtede, men forvalteren, som også pludselig rejste.

- 12.08 Gendarmerne anholdt karlen Mogens og stævnede to piger til at møde på politistationen.
- 14.08 Karlen Ole kom i efterrettingsforhør og blev anholdt
- 17.08 Begge pigerne i retten. På

sognerådskontoret om eftermiddagen

19.08 Ole afskediget.

21.08 Fæstet en karl, Gustav Helt anderledes dramatisk blev det så i august, hvor politiet blev inddraget i en sag, hvor ikke færre end fire af tjenestefolkene på gården var indblandet. Om sagen relaterede sig til tyveriet i maj eller handlede om noget helt andet, fortæller dagbogen ikke, men det kostede en medarbejder og krævede ansættelse af en ny.

- 09.09 Slagsmål mellem daglejerne, den ene Jens Peter rejste.
- 10.09 Fæstede en mand, Jensen, 1 kr om dagen.
- 20.09 Vrøvl med forkarlen Niels.

Gårdspladsen på Bredegård ca. 1900. Det er sigende, at der blandt de efterladte billeder af Bredegård ikke findes det traditionelle foto, hvor familie, tyende og heste er opstillet på gårdspladsen. Her er det familien, der poserer i stuehusets vinduer.

21.09 *En arbejder kom om eftermiddagen.*

23.09 *To af arbejderne rejste, Christian og Peter.*

I september var der igen gennemtræk. Tre tjenestefolk rejste og der var vrøvl med en fjerde, som ikke kom til at holde meget længere.

09.10 *Niels Jensen stak af.*

13.10 *2 karle Jens Peter og Axel kom a 50 øre per dag.*

14.10 *1 karl kom 50 øre per dag.*

22.10 *En halvtosset karl, Johan, rejste.*

I oktober fortsætter turbulensen selv om det nu igen er tæt på skiftedagen. To ud og tre ind, det var en omsætning, som effektivt har forhindret, at arbejdsgiveren etablerede nogen form for personligt forhold til tyendet.

01.11 *Samtlige folk rejste på en af daglejerne nær, Carl. Hentede 2 piger, Anna og Ida fra dampskibet fra Helsingborg.*

02.11 *Til byen efter pigernes tøj og deres opholdsbøger.*

03.11 *Fæstede 3 karle a 40 kr til 1.maj. Frederik, Johan Frederik og Magnus Hallgren.*

15.11 *Folkene fri om eftermiddagen i anledning af regeringsjubilæet.*

17.11 *Mandskabet gjorde skrue.*

Skiftedag kom, og mønstret var som ved dagbogens begyndelse. Alle folkene på én nær foretrak at finde andre arbejdspladser. Denne gang valgte Hagbard Brusch at hyre svenskere. Ikke færre end fem blev det til, og de har med deres

fælles nationale baggrund udgjort en gruppe på bedriften, og hvad det kunne føre til, oplevede Brusch midt på måneden, hvor de nedlagde arbejdet. Og det endda efter at have haft en fridag!

Folketællingen 1890

Antallet af svenskere i Hvidovre og Avedøre var på de ti år siden 1880 vokset til næsten det dobbelte, men det er en helt anden historie, for hovedparten af svenskerne i 1890 var ikke beskæftiget ved landbruget men ansat som fæstningsarbejdere ved byggeriet af Vestvolden.

Svenskernes betydning for Bredegårds drift fortsatte i årene efter dagbogens ophør, og det øjebliksbillede af ejendommens beboere, som tegnes af folketællingen den 1. februar 1890 afviger ikke, hvad svenskere angår. Et enkelt ansættelsesproblem på Bredegård var i de mellemliggende to år blevet løst ved, at den ældste søn, Carl Frederik nu var blevet 21 år og var blevet ansat som forvalter.

Men i øvrigt bestod folkeholdet på Bredegård på denne vinterdag af seks tjenestefolk, to piger og fire karle; de fire af dem var svenskere, to piger og to karle.

På Gammelgård havde Hagbard Brusch kun en enkelt ansat boende – kreaturpasseren, som var gift. Han var også svensker. Når han i øvrigt ikke havde tyende boende dér, var det formentlig fordi det så ville være svært at kontrollere deres liv.

Vi markerer 60-års dagen for Danmarks Befrielse

Hovedbiblioteket har i år valgt at engagere sig i at markere 60-året for Danmarks Befrielse.

Det sker naturligvis i et samarbejde med Historiens Hus, som for 10 år siden i skikkelse af Lokalhistorisk Arkiv stod bag flytningen af monumentet for Hvidovres faldne i modstandskampen.

Monumentet blev flyttet fra sin glemte plads mellem Hovedbiblioteket og Rådhuset til den mere synlige og mere

logiske placering ved Hvidovre Kirke, hvor en del af modstandskampens ofre hviler på kirkegården. Dengang genindviede vi monumentet den 4. maj om aftenen med kransenedlæggelse, fællessang, fyrværkeri og musik.

I år har Hovedbiblioteket i samarbejde med Historiens Hus valgt at markere befrielsesaftenen i et bredt anlagt arrangement, som starter på Hovedbiblioteket, Hvidovrevej 280, og slutter ved Rytterskolen, Hvidovre Kirkeplads 1.

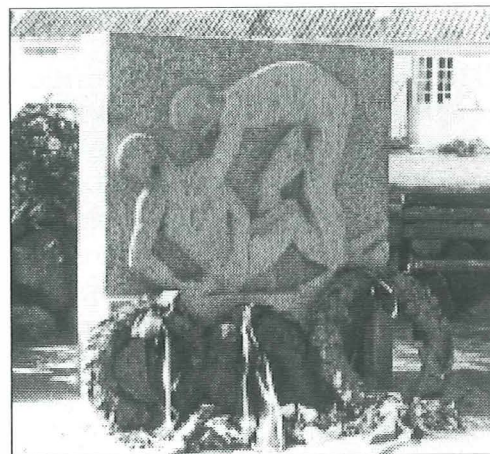
Optog Grundlovsdag 1945 på vej til festpladsen på idrætsbanerne. Krydset Vestkærs Allé/Poppel Allé

Arrangementet er endnu i skrivende stund under forberedelse, men forventes at starte på Hovedbiblioteket kl. 19.00 med en bid brød (kræver tilmelding), og herefter holdes foredrag om Hvidovre under Besættelsen.

Efter Frihedsbudskabet, som vi jo alle ved, hvornår blev udsendt, går vi i fakkeltog til monumentet ved Rytterskolen. For gangbesværede bliver der arrangeret transport.

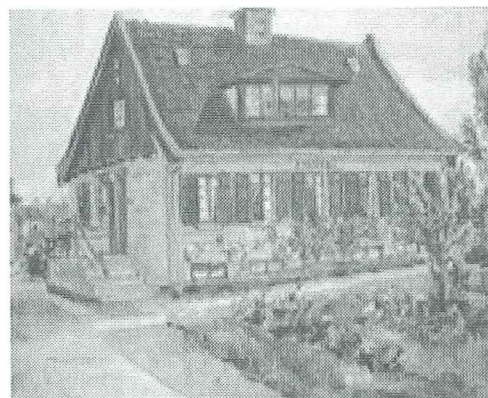
Her bliver der tale og sang, inden vi slutter arrangementet, hvorefter der er mulighed for en kop kaffe på Rytterskolen.

Sæt kryds i kalenderen, hold øje med nærmere omtale i Hvidovre Avis, og vær med til vores lokale markering af Danmarks Befrielse.

Kildebo – en efterlysning

Historiens Hus modtog for nylig et maleri fra et dødsbo. Vi fik ikke nogen medfølgende oplysninger, som umiddelbart kan fortælle os, om motivet for maleriet er eller har været at finde i Hvidovre.

Hvis nogen blandt Selskabets medlemmer kender til huset med navnet Kildebo, vil vi meget gerne høre om det.

Poul Sverrild
Historiens Hus
Tlf: 36 49 00 30
Mail: lokalarkiv@hvidovre.dk

Årsberetning 2004 for Historiens Hus

Den 1. januar 2004 trådte den ændring i kraft, som lagde Historiens Hus sammen med Cirkusmuseet.

Tilsammen udgør de to afdelinger nu Kulturhistorisk Enhed. Den ny struktur blev indført for at sikre, at ressourcerne til de to afdelinger bliver brugt mest hensigtsmæssigt. Det betyder, at vi skal bruge de samme magasiner til samlingerne, dele teknisk udstyr og dele administration og ledelse. Men Historiens Hus er stadig vores lokalhistoriske arkiv med de tilbud og muligheder, som vi har udbudt gennem de seneste år.

Når to institutioner skal bringes sammen som Historiens Hus og Cirkusmuseet, så starter det altid med ekstra omkostninger og opgaver, og det har da også præget året, at der har været brugt meget energi på at få den nye struktur på plads, men i Historiens Hus har medarbejderne i årets løb været fokuseret på, at aktivitetsniveauet ikke skulle blive påvirket af sammenlægningen.

Projekter

Egnsteaterstykket Kløver på Taget opført af Teater Vestvolden åbnede året. Martin Miehe-Renard skrev stykket på basis af historier om skæve og lige eksistenser i Hvidovre, som Historiens Hus leverede. Som sædvanlig blev

opførelsen en stor succes, og det er med glæde og udbytte Historiens Hus deltager i disse projekter, som er med til at stimulere interessen for den lokale fortid og de særlige værdier, som Hvidovres historie har at byde på.

Avedøre Flyveplads er ét af de store projekter, Historiens Hus har en aktie i. Vi var stærkt medvirkende til genoplivningen af en landingsbane på flyvepladsen, og vi har medvirket til udviklingen af den hvert andet-årige Aeronautiske Dag, der traditionen tro blev afviklet den sidste søndag i august.

Historiens Hus var til stede i Motorprøvestand 7, som vi har lejet af Skov- og Naturstyrelsen med henblik på bygningen af et nyt flytil Historien i Gaden. Flyet skal erstatte det, som i dag ses på søjlen midt på plænen foran hangarerne. Vi stillede studentermedhjælp til rådighed som bistand i planlægningsfasen,

og med alle de mange frivillige fra pladsens tilknyttede foreninger og med bistand fra vejrguderne fik vi en fantastisk dag med mellem 5.000 og 6.000 gæster!

Rytterskolen lagde i 2004 ikke lokaler til egentlige lokalhistoriske udstillinger, men med udstillingen af malerier af Kirsten Schønnemann var Historiens Hus alligevel med til at fortælle lokalhistorie i det gamle hus. Der var billeder fra en lang malerkarriere, som indledtes under navnet Kirsten Olsen i 1940-erne. Mange gæster nød de gamle og nye motiver.

Fortælleprojekter forbinder man ikke umiddelbart med lokalhistorie, men Historiens Hus har gennem en længere periode haft et samarbejde med Hvidovre Kommunes børnekulturoordinator Hanne Krebs om stimulering af fortællekulturen blandt kommunens børn. Samarbejdet bunder i, at der er en sammenhæng mellem *historier* og *historie*, og vi er her med til at placere den lokale historie som et emne, der kan fortælles historier om. I løbet af året var Historiens Hus ramme om et heldagsseminar om emnet.

Krudtcafeen kom endelig i gang i 2004. Det gamle magasin fik indlagt vand, el og afløb, og der blev udført nogle restaureringsopgaver. Toiletforholdene er noget problematiske, idet det er en forudsætning, at vi opstiller en toiletvogn, når cafeen er åben.

Uden midler fra Rotary, Hvidovre og Friluftsrådet havde projektet ikke været gennemførligt. Det blev endelig muligt at åbne informationscafeen i august, så vi havde en sammen-hængende åbningsperiode over fem weekender.

Kulturisterne fra Lokalhistorisk Selskab var den sidste og vigtigste forudsætning for, at Krudtcafeen kunne åbne og holdes åben i perioden. Kulturisterne viser på mange måder vejen frem for mulighederne for at afprøve nye tiltag i vores formidlingsarbejde. Vi kan kun håbe, at vi får flere kulturister, som har mod på at være med i arbejdet og på at bruge nogle timer i godt selskab på et godt formål. Historiens Hus skylder kulturisterne en stor tak.

Københavns Befæstningsdag er et årligt tilbagevendende arrangement, som sætter lys på det enestående militære anlæg, som Københavns Land- og Søbefæstning udgør. En lang række kulturhistoriske institutioner og foreninger medvirker, og i Hvidovre er vi af indlysende årsager ret langt fremme. Det hænger naturligvis sammen med, at vi ikke blot har en del af Vestvolden i

Det hænger naturligvis sammen med, at vi ikke blot har en del af Vestvolden i kommunen, men også flyvepladsen, Avedørelejren og Avedøre Batteri. Historiens Hus var åbent ligesom Krudtcafeen og flyvepladsen holdt åben og hele Vestvolden blev overfløjet med veteranfly.

Udstillingen, som Historiens Hus viste en stor del af året, var lavet af Anja Olsen, Lisbeth Hollensen og Kitt Boding Jensen. Udstillingen præsenterede tre bevarelsesværdige kulturmiljøer i Hvidovre. En del af Lokalhistorisk Selskabs medlemmer oplevede ved et foredrag i foråret 2004 Lisbeth og Kitt, da de præsenterede deres etnologiske arbejde om sommerhusene i Præstemosen.

Foredrag/rundvisninger og gæster har domineret dagligdagen i Historiens Hus. I det sidste hele år i Med-borgerhuset havde Lokalhistorisk Arkiv knap 500 gæster. I det første hele år i Historiens Hus modtog vi flere end 2.600! Det meget høje tal afspejler naturligvis primært, at vi har haft andre tilbud til vores brugere, og at huset er nyt og tiltrækker mange nysgerrige. Men der er ingen tvivl om, at vi har meget lettere ved at nå langt flere borgere med de rammer, vi har fået i Avedørelejren.

Husets medarbejdere har holdt 37 foredrag og rundvisninger i årets løb. Modtagerne fordeler sig over nyansatte medarbejdere ved Hvidovre Kommune, historielærere i gymnasiet, foreninger, individuelle besøgende til Åbent Hus

arrangementer og medarbejdergrupper fra andre kommuner.

Tag på Tur i Tiden er titlen på et stort hæfte, som Historiens Hus udgav i efteråret med støtte fra Friluftsrådet. Det er en opsamling på Historien i Gaden, som vi stadig arbejder med at udvikle og udvide. I et år, hvor meget energi er blevet brugt på at etablere den nye struktur, satsede vi på at få denne formidling af historierne ud, og ved årsskiftet var godt 1.500 hæfter blevet uddelt til interesserede fra Historiens Hus og fra Hvidovre Bibliotekerne.

Af historier ude i gaden er det i løbet af året kun blevet til opsætning af en håndfuld forklarende vejskilte, men arbejdet med en række andre historier vil vise sig i løbet af 2005, hvor de dukker op i gadebilledet.

Personale 2004

De bedre fysiske rammer i Historiens Hus har givet os mulighed for at få flere til at arbejde med vores historie, og det har betydet, at vi i 2004 har kunnet have en hel række medarbejdere ind over til løsning af forskelligartede opgaver. Personalet i Historiens Hus omfattede i 2004:

Annika Baasch, videnskabelig medarbejder
 Birte Gerdes, arkivsekretær
 Rasmus Glenthøj, videnskabelig medarbejder
 Lisbeth Hollensen, studentermedhjælper
 Kitt Boding Jensen, studentermedhjælper
 Anna Riis Lavsén, foto og arkivopgaver
 Anja Olsen, arkivar
 Poul Sverrild, arkivchef